

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

בס"ד

שבוע פרשת כי תבוא

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

יום א' י"ד אלול - שבת כ' אלול תשפ"ה

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שלומית זצ"ל ומרת הדרה בת שמחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מסכת הוריות ו'י"ב

דף ו' ע"א

דתניא, רבי יהודה אומר על עבודת כוכבים הביאום, ואמר רב יהודה אמר שמואל על עבודת כוכבים שעשו בימי צדקיהו.

ומניין להם שהיה על עבודה זרה, כתב בספר חפץ ה' לרבינו בעל אור החיים הקדוש, שהטעם הוא מדקא מייתו שעירי חטאת ש"מ דחטאת זו על עבודה זרה, ובבבלי לא אשכחן עבודה זרה בישראל אלא בת אל נכר, ובת אל נכר לאו בת שעיר היא לזה אמר על ע"ז דבימי צדקיהו, ופשוט.

אמר רב פפא כי גמירי חטאת שמתו בעליה במיתה הני מילי ביחיד, אבל לא בצבור, לפי שאין מיתה בצבור.

ובגמרא בקשו להביא ראיה לדברי רב פפא ונדחו כל הראיות, ובפשטות מה ששאלה הגמרא מנא ליה לרב פפא אין הכונה שבלא זה הסברא היא הפוכה, אלא היה מסתבר לגמרא שיש לרב פפא מקור וראיה לדבריו, ולכן שאלה מנא ליה, אמנם הסברא היא פשוטה מצד עצמה, ששם ציבור לא קאי על אוסף של יחידים, דציבור הוא מציאות בין יהיו עשרה בין יהיו רבבה, דציבור קאי על כלל ישראל שהוא מציאות בפני עצמה שאינה תלויה במספר, וזה יש לומר כוונת הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ד' הלכה א'], ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה וחטאת שאבדה ונמצאת אחר שכיפרו הבעלים הרי אלו ימותו, נמצאת אחר שנשחטה החטאת השניה שהפריש קודם שיזרק דמה, הרי זו ספק אם תמות אם תרעה עד שיפול בה מום, לפיכך תמות, וכיצד הן מתות לא שיהרגם בכלי או בידו אלא יכניסם לבית ונועל עליהם עד שימותו, ודברים אלו כולם מפי משה רבינו נשמעו, אין כל הדברים אמורים אלא בחטאת יחיד בלבד, אבל

חטאת צבור שאבדה ונמצאת אחר כפרה בין ראויה בין אינה ראויה תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ויפלו דמיה לנדבה, ואין אתה יכול לומר בחטאת צבור ולד או תמורה או שמתו בעליה, שכל קרבנות הצבור זכרים ואין הצבור עושין תמורה כמו שיתבאר ואין כל ישראל מתים. ע"כ. דהיינו שהמציאות היחידה שלא יהיה ציבור הוא אם כל ישראל לא יהיו ח"ו, והוא דבר שלא יתכן.

אלא הכא מי הוו חיים אין הכי נמי, דכתיב ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות וגו'.

משמע שהיו שם כהנים ולויים, ובעזרא [ה' ט"ז] כתוב, ואקבצם אל הנהר הבא אל אחוא ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם. ועוד לא זו אף זו אלא שאנשים אלו זכו לאריכות ימים גדולה, ומשמע עוד שהן היו רוב הציבור, ומשמע במדרש שזכו לזה מהטעם המבואר בסמוך, ומתורצת גם הקושיא הראשונה, דכן איתא בפסיקתא [פסיקתא רבתי פרשה ל"א], וכיון שבאו על הנהרות בכל וראו עצמם שהם נתונים בידם על אדמתם, מיד עשה אסטטיא אילו נפנו לאכילה ושתיה ואילו נפנו לבכי ולמספד, אמר להם נבוכדנצר מה אתם יושבים ובוכים, והוא קורא לשבטו של לוי ואמר להם הכינו עצמכם עד שאנו אוכלים ושותים אני מבקש שתעמדו ותקישו לפני בכינורות שלכם כדרך שהייתם מקישים בבית המקדש שלכם לפני אלהיכם מסתכלים אילו באילו ואמרו לא דיינו שהחרבנו בית מקדשו בעונותינו אלא עכשיו אנו עומדים להקיש בכינורותינו לפני הננס הזה מיד עמדו כולהם ונטלו עצה ותלו כינורותיהם בערבות שהיו שם ושלטו בנפשותם ונתנו אלינו ידיהם לתוך פיהם ומרצצים ומקצצים אותם ודוד מפרשה על נהרות ככל שם ישבנו גם בכינו [גו'] על ערבים בתוכה תלינו כינורותינו (תהלים קל"ז א' ו') שתלו שבטו של לוי שם כינורותיהם בערבים

כולל ומכון ראש פינה:

וברמב"ם [הלכות שגגות פרק ט"ו הלכה א']. כבר ביארנו שכל שגגה שההדיוט מביא עליה חטאת הקבועה כשבה או שעירה אם שגג בה הנשיא מביא שעיר ואם שגג בה כהן משיח מביא פר, במה דברים אמורים שכהן משיח מביא פר על שגגתו כשטעה בהוראת עצמו ועשה מעשה בשגגת הוראתו לבדה והיא שיהיה חכם מופלא שנאמר אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם הרי משיח כצבור, מה הצבור שהן בית דין אינן חייבין בקרבן עד שיהיו חכמים ראויין להוראה ויטעו בהוראה ויעשו העושים על פיהם ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת כך המשיח בכל הדרכים האלו.

[הלכה ב'] כיצד כהן משיח שטעה בהוראה לעצמו, ודימה שהזורק מרשות לרשות בשבת מותר וזרק מרשות לרשות והוא תולה בהוראתו לעצמו, כשיודע לו חטאו יביא פר לחטאת, אבל אם לא תלה בהוראתו אלא שגג וזרק בשגגה, או שתלה בהוראתו ולא היה חכם מופלא, או שעקר כל הגוף בהוראתו לעצמו, או ששגג בהוראתו לבטל מקצת ולא עשה והוא סומך על הוראתו אלא עשה בשגגה אחרת, או שהיה מזיד בהוראה ושגג במעשה, הרי זה פטור מקרבן כלל שדינו להוראת עצמו כדין הקהל להוראת בית דין לכל דבר, הורה לעצמו ושכח מאי זה טעם הורה ובשעת מעשה אמר הריני עושה על דעת הוראתי הרי זה מביא פר חטאת.

[הלכה ג'] הורה לעצמו לבטל מקצת ולקיים מקצת בע"ז ועשה כפי הוראתו, הרי זה מביא שעירה כהדיוט והוא שישגוג בהוראה כמו שביארנו, שאין הכהן המשיח חייב קרבן אלא בהעלם דבר בהוראה עם שגגת המעשה בצבור אבל אם שגג במעשה בלבד בלא הוראה בין בע"ז בין בשאר מצות אינו מביא קרבן כלל.

דף ז' ע"א

הורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו, הורה עם הצבור ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור, שאין ב"ד חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים - עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת.

[שם הלכה ד'] הורה הכהן המשיח עם בית דין ושגג הוא והם בהוראה אף על פי שעשו על פי ההוראה הזאת שטעו בה, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה אלא על הוראתו עם הוראת בית דין הרי זה פטור ואין צריך להביא כפרה בפני עצמו, אלא אם היו בית דין מביאין קרבן מתכפר לו בכלל הצבור, ואם היו העושים הם המביאים קרבן הוא אינו מביא קרבן שהרי אין צריך כפרה בפני עצמו.

על שפת הנהר כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה שירו לנו משיר ציון איך נשיר את שיר ה', לא נשיר לא נאמר אלא איך נשיר, מראים אותם אצבעותיהם ואומרים להם אין אתם יודעים שהיו כפותינו חזקים כברזל ונתקטעו אצבעותינו ראו היאך נשיר. אמר להם הקדוש ברוך הוא, אתם שלטתם בעצמיכם וקטעתם אצבעותיכם, חייכם מה שלא השבתי לירמיה ולציון אני משיב אתכם על עזיבה ושכיחה שתבעו אותי שנאמר אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, ולא עוד אלא אתם שלטתם באצבעות ידיכם של ימין אף אני אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני ואם אין אתה למד מכאן יש לך להתפיים ממקום אחר, שאתה מוצא שאחר שבעים שנה נבנה הבית, ובשנה שכורש אומר להם שיעלו ויבנו את בית המקדש מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל (עזרא א' ג') כתב שעלו הכהנים והלויים וראשי האבות, שנאמר ויקומו הכהנים והלויים וראשי האבות (שם שם ה') ואחר כך כתב ואקבצם אל הנהר וגו', ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם (שם ח' ט"ו), אלא שלא היו יכולים להקיש בכינורות שהיו אצבעותיהם מקוטעות. ומניין שחזרו לתוכה מן אותם הלויים שגלו מתוכה, שכן כתב ורבים מראשי האבות והלויים אשר ראו הבית הראשון ביסדו וגו' (שם ג' י"ב).

א"ל רב יוסף כהנים קא אמרת שאני כהנים, דאיקרו קהל וכו' [ע"ב] אלא אמר רב אחא ברבי יעקב שבטו של לוי לא איקרו קהל וכו', כל שיש לו אחוזה איקרי קהל, וכל שאין לו אחוזה לא איקרי קהל.

והרי גם לכהנים אין אחוזה, ומדוע אלה נקראים קהל ואילו לא. ובתוספות הרא"ש כתב דגירסת רש"י א"ל רב יוסף כהנים קאמרת שאני כהנים דאיקרו קהל, אינה נכונה, דאדרבה מדהוציא כהנים מכלל עם הקהל מכלל דלאו קהל מיקרו. ונראה כגירסת ספרי ספרד כהנים קאמרת כהנים עם לעצמן איקרו. מדחלק כהנים מעם הקהל מכלל דחשובים עם לעצמן כמו עם הקהל כי שקלם כנגד עם הקהל. וכך פירש גם מה שאמר רב אחא שבט לוי אינו קרוי קהל, וכתב, דכל אותן שלא נטלו חלק בארץ אינם קרוים קהל, ומיהו כהנים נהי דלא מיקרו קהל מ"מ הכתוב קראם עם בפני עצמם ושקלם עם הקהל וכצבור דמו ואין חטאתם מתה. אמנם לפירוש רש"י באמת למסקנת הגמרא גם הכהנים לא נקראים קהל.

דף ו' ע"ב

פרק שני

הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר; שוגג ועשה מזיד, מזיד ועשה שוגג פטור, שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת ב"ד לצבור וכו' אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה וכו'.

דף ז' ע"ב

אלא הוא בחלב המכסה את הקרב והן בחלב שעל הדקין, מהו וכו' אם תמצא לומר שם חלב אחד הוא, הוא בחלב והן בדם, מהו מי אמרינן בטעמייהו הא פליגין, או דלמא כיון דשוין בקרבן בתר קרבן אזלינן. תיקו.

והרמב"ם [שם הלכה ה'] פסק שמביא פר לעצמו, דז"ל, הורה עם בית דין בשגגה ושגגו הם בדם והוא בחלב, אינו מתכפר לו עם הצבור אלא מביא פר לעצמו. ע"כ. והוא תימה, דהיא בעיא דלא איפשיטא, ואם כן הרי הוא מביא ספק חולין בעזרה. והכסף משנה תירץ דאפשר שעושה תנאי, וסיים בצ"ע. והתירוץ קשה, דהעיקר חסר מן הספר.

דף ה' ע"ב

ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש.

וברמב"ם [הלכות שגגות פרק ה' הלכה א'] כל חטא שחייבין על שגגתו חטאת קבועה חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי, ומהו לא נודע, אם נסתפק לו אם שגג בדבר זה או לא שגג הרי זה מצווה להקריב אשם שנאמר ולא ידע ואשם ונשא עונו והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם וזהו הנקרא אשם תלוי מפני שהוא מכפר על הספק ותולה לו עד שיודע לו בודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו.

דף ט' ע"א

יצא נשיא ומשיח שאין באין לידי עניות.

דבמלך צריך שלא יהיה על גביו אלא ה' אלקיו, דהיינו שלא יצטרך לאחרים, ואם כן הוא דין על הציבור לדאוג לכך, כמו בכהן גדול שמגדלים אותו משל אחיו, ואם כן מצב זה הוא כשהוא מלך, אבל אם אינו מלך אינו מובטח בעשירותו, וכי נאמר שעשיר גדול פטור מקרבן עולה ויורד מחמת שרחוק הדבר שיהיה עני. ולקמן אמרו בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק נשיא שנצטרע, מהו מידחא דחי או מיפטר פטיר א"ל דילך או הגזא וכו', ופירש רש"י דפשט ליה דפטור מקרבן, דגם בזמן שהוא מצורע ואינו מלך הרי אוצרותיו קיימים. וכתב בתוספות הרא"ש דהקשה הרמ"ה דאע"ג שיש לו ממון הרבה יכול לבוא לידי עניות כיון שהועבר ממלכותו ואין בידו ליקח מעם הארץ מסים, והוי כעשיר שיש לו אוצרות הרבה ואפ"ה חייב דיכול לבוא לידי עניות אם יאבד העושר ההוא בענין רע, ופירש הרמ"ה דפשט לו דהוי כשאר עשיר וחייב בקרבן, אבל כפירושו, וכתב הרא"ש דלישנא דגמרא משמע כפירוש רש"י, והסברא היא דסתם מלך יש לו אוצרות מרובין וא"א לו לבוא לידי עניות הלכך כיון שכבר נפטר מחמת עשרו עדיין הוא עומד באותו

הפטור, ולא דמי לעשיר שלא היה פטור מתחלה ואין לו כ"כ אוצרות מרובין ויכול לבוא לידי עניות אין לפוטרו בשביל עשרו שיש לו עתה.

שהוא גדול מאחיו בנוי בכח בחכמה ובעושר.

הקשה הכן יהודיע דהלא החכמה גדולה מכולם והוה ליה למימר ברישא. וכתב ליישב דכפי סדר ביאתם לאדם נקטינהו, כי תחלת הכל יתגלה בו הכח והגבורה, אח"כ נוי הפנים שהוא הזקן דכתיב הדרת פנים זקן, כי בלא זקן אין לו נוי איש, ואחר שנעשה לו זקן יצא מבית הספר ויעסוק בסחורה ויתעשר, כי קודם זה היה אוכל משלחן אביו ולית ליה מגרמיה מידי, ואח"כ יגדל בשנים יותר וישתלם בחכמה כמ"ש [איוב ל"ב ז'] אמרתי ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה:

על שמיעת הקול, ועל בטוי שפתים, ועל טומאת מקדש וקדשיו ב"ד פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין, אלא שאין כהן גדול משיח חייב על טומאת מקדש וקדשיו, דברי ר"ש. ומה הן מביאין קרבן עולה ויורד; ר"א אומר הנשיא מביא שעיר.

ומצאנו בזה שלש דעות, רבי יוסי הגלילי סבר נשיא ומשיח פטורין מכל האמור בקרבן עולה ויורד, ורבי עקיבא סבר נשיא חייב בכולן חוץ משמיעת הקול לפי שאינו מעיד, ומשיח פטור מכולן מעולה ויורד, ור"ש סבר נשיא ומשיח חייבין בכולן בעולה ויורד, אלא שאין כהן גדול ומשיח חייב על טומאת מקדש וקדשיו, וטעמם מבאר בגמרא.

ולהלכה כתב הרמב"ם [הלכות שגגות פרק י' הלכה ז'], המלך וכהן משיח מביאין קרבנן על שבועת העדות או על שבועת ביטוי או על טומאת מקדש וקדשיו כשאר הדיוטות, שלא חילק הכתוב קרבן מלך מקרבן הדיוט ומקרבן כהן משיח אלא במצוות שחייבים על שגגתן חטאת קבועה, כמו שביארנו אבל בקרבן עולה ויורד כלן שוים. והשיג הראב"ד, א"א, אין המלך חייב בשמיעת קול ולא המשיח בטומאת מקדש וקדשיו. ע"כ. ועיין בכסף משנה מש"כ לבאר דעת הרמב"ם.

דף ט' ע"ב

פרק שלישי

כהן משיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו, וכן נשיא שחטא ואחר כך עבר מגדולתו כהן משיח מביא פר, והנשיא מביא שעיר. משיח שעבר ממשיחותו, ואחר כך חטא, וכן הנשיא שעבר מגדולתו ואח"כ חטא כהן משיח מביא פר, והנשיא כהדיוט.

וברמב"ם [הלכות שגגות פרק ט"ז הלכה ז'], כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ועבר מעבודתו מפני מום או זקנה וכיוצא

בהן וחטא בשגגה זו מביא פר על שגגתו, לפי שאין בין כהן משיח המשמש לכהן משיח שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה של כל יום שאין מקריב אותן אלא כהן המשמש בכהונה גדולה, אבל פר הבא על כל המצוות שוים הם בו.

דף י' ע"א

הטאו עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו הרי אלו כהדיוטות. ולקמן [י"א ע"א], בעא מיניה רבא מרב נחמן נשיאות מהו שתפסיק וכו' תיקו.

[רמב"ם שם הלכה י'] כהן משיח או מלך שחטאו עד שלא נתמנו, אף על פי שלא נודע להם אלא אחר שנתמנו הרי אלו כהדיוט, שנאמר אשר נשיא יחטא, אם הכהן המשיח יחטא, עד שיחטא כשהוא נשיא וכשהוא משיח, לפיכך אם אכל ספק חלב כשהוא הדיוט ונודע לו על ספקו אחר שהתמנה להיות כהן גדול הרי זה מביא אשם תלוי, אכל חצי זית חלב כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא בהעלם אחת או שאכל חצי זית כשהוא נשיא וחצי זית אחר שעבר אינו מצטרף ופטור, אכל חצי זית כשהוא הדיוט ונתמנה ועבר ואכל חצי זית כשהוא הדיוט, הרי זה ספק אם מצטרף או כבר הפסיקה הנשיאות.

ת"ר אשר נשיא יחטא, יכול גזרה ת"ל אם הכהן המשיח יחטא, מה להלן לכשיחטא, אף כאן לכשיחטא.

הקשה הבן יהודע, בשלמא נגעים אית בהו טעמא כמ"ש הרמב"ן ז"ל [בפירושו על התורה ויקרא י"ג מ"ז] דענין נגעי בתים מורה על מעלת ישראל ששלח להם הקב"ה סימן על חטאם בנגעי הבתים כדי שישבו, אי נמי כמ"ש הרב אהל יעקב ז"ל להורות כי ישראל וארץ הקדושה גוף אחד הם, אבל חטא הנשיא מה טעם יש בגזרה. וי"ל כדי שיקחו העולם מוסר מזה, וכדאיתא לקמן. ואע"ג דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך, היינו דוקא במזיד, אבל בשוגג לא אתמר האי כללא:

אמר ליה כוכב אחד יש שעולה לשבעים שנה.

כתב הבן יהודע, פירוש, כי הקב"ה ברא שני כוכבים בעולם שהם קבועים ואין זזים ממקומם, והם אחד בקוטב הצפוני, ואחד בקוטב הדרומי, ונקראים בלשון ערבי בשם ג'ידי, וכל מהלך עוברי דרכים הן בים הן ביבשה בלילה הכל הוא ע"י הכוכב הזה, ובלתי כוכב זה היו תועים במהלכם בלילה, ורק על ידי כוכב זה הם הולכים ובאין בלילות, והיושבים בצד צפון אינם רואין אלא כוכב הצפוני, וכן אנחנו יושבי עיר בגדאד אין רואין אלא כוכב הצפוני ועליו הוא מהלך עוברי דרכים בלילות, וכן היושבים בצד דרום אינם רואין אלא כוכב הדרומי דוקא ועליו הם הולכים ובאים בלילות בים וביבשה, ורק אותם שהם יושבים תחת קו המשווה של מהלך השמש ותקופתו

הם רואין את שני הכוכבים הנזכרים, האחד בשפולי השמים לצד דרום, והאחד בשפולי השמים לצד צפון, כנודע זה לכל. והנה רבי יהושע היה חכם גדול גם בחכמת התכונה, והיה יודע לפי חשבון התוכנים שיש כוכב אחד אשר כמותו ואיכותו זיוו והדרו דומה ממש לצורת כוכב הנזכר לעיל שעליו הולכים כל עוברי דרכים בלילות בים וביבשה, וזה הכוכב נראה במקום אחד מכוון ממש כנגד הכוכב הנזכר לעיל הנקרא בערבי ג'ידי, וזה מתעה את עוברי דרכים, כי דרך משל הספן רוצה לילך למקום אחד בים באופן שצריך להיות הכוכב הנזכר הנקרא ג'ידי בימין הספינה, וכשרואה הכוכב הדומה לכוכב ג'ידי בשמאל הספינה חושב שזה הכוכב הוא הכוכב הנקרא ג'ידי, ודן בדעתו שנהפכה הספינה והולכת בחזרה, על כן מחזיר הספינה לאחור בימים, ונמצא הוא תועה, ומחמת כן יסתבב שיתעכב בדרך הים כמה ימים ולילות על חנם, כי מתבלבל מחמת כוכב הדומה הזה. ואמר שהכוכב הזה הדומה לכוכב הנזכר לעיל דרכו להתראות פעם אחת בכל שבעים שנה, אך אינו ידוע באיזה חודש באותה השנה עולה, וחש רבי יהושע פן יעלה באותו הזמן שהם בספינה ויטעה הספן בו ויתעה, וממילא יסבב להם עכבה כמה ימים בים, לכך הביא סולת שתתקיים ימים הרבה, ורבן גמליאל תמה כיון שיש לו חכמה גדולה בחכמות הטבע, איך לא מצא לו פרנסה במקומו להיות נשכר ללמד ולהורות לבעלי העסקים שצריך להם דברים אלו וכיוצא בהן, והשיב לו שכל זה תלוי במזל, דהראיה יש פלוני ופלוני שהם חכמים גדולים בחכמות הטבע, ותכונה והנדסה, ואין להם לחם לאכול, ואז נתן רבן גמליאל עיניו בהם להושיבם בראש כדי שיהיה להם פרנסה מן השררה שלהם.

אמר ליה וכל כך יש בידך ואתה יורד לספינה.

כתב הבן יהודע, מקשים וכי אם הוא חכם גדול בחכמות העולם ויש לו עסק בעיר אחרת בכרכי הים אינו יורד לספינה אלא יפרח באויר או יעזוב העסק שלו ולא ילך לשם. ונ"ל דדרכם של הולכי הים בספינה, אם הם מתפחדים מן הים וגליו העצומים יורדים לירכתי הספינה כדי שלא יראו בעיניהם תוקף הים וגליו, ואפשר שראה רבן גמליאל את רבי יהושע שירד לירכתי הספינה ולא עמד למעלה עם בני הספינה, ואמר לו מזה מוכח שאתה מפחד הרבה מן הים וגליו, ובאמת מי שהוא חכם בכל מיני חכמות לא יפחד מן הים כי יודע המקרים בטבעיים אשר תהיינה:

תנו רבנן אשר נשיא יחטא פרט לחולה. משום דהוה ליה חולה אידחי ליה מנשיאותיה אמר רב אבדימי בר חמא פרט לנשיא שנצטרע.

[רמב"ם שם הלכה ט'] נשיא שנצטרע עבר מנשיאותו ונשיא שעבר מנשיאותו הרי הוא כהדיוט, חטא כשהיה נשיא

ועבר מגדולתו הרי זה מביא שעיר שנאמר על חטאתו אשר חטא, כשעת חטאתו הוא מביא. ע"כ.

והנה אמרו בירושלמי [ראש השנה ב' ע"ב], רב חונא אמר כל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום בנו בשעירה היה מתכפר כהדיוט. ע"כ. משמע שמלך שאינו בשלטונו, גם כן הרי הוא כהדיוט, שכן יש על גביו אדם אחר ואין הוא במצב שאין על גביו אלא ה' אלקיו. ולפי זה גם שלמה המלך בזמן שנטרד על ידי אשמדאי היה כנ"ל.

והנה אמרו בסנהדרין [ק"ז ע"א] אמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין נסתלקה הימנו שכינה דכתיב השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני ופרשו ממנו סנהדרין דכתיב ישובו לי יראיך וגו' ששה חדשים מגלן דכתיב והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים וכתוב בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים וגו' והני ששה חדשים לא קחשיב שמע מינה נצטרע. ע"כ. והנה זה ניחא להנ"ל שמלך שנצטרע עובר מנשיאותו, אך הירושלמי לא מזכיר צרעת אלא בריחה, ואם נאמר דלא פליגי צריך לומר שנצטרע באותם חדשי בריחה, ואינו מסתבר, שבודאי על אותו זמן לא שייך לומר שפירשו ממנו סנהדרין, ואפשר שלהלכה למעשה היא אותה סברא, דלכולי עלמא הכל תלוי בשלטונו, וכשהוא מצורע הואיל והרי הוא כמנודה וכו' אין הוא בשלטונו, רק הירושלמי נוקט שהוא כפשוטו מפני שהיה בורח, והוא הדין למצורע. ואולי במצורע איכא חידוש טפי, דהיא הלכה שאינו בנשיאותו אף אם לא יישב בדד וכו' מגזירת הכתוב הנלמד ממיעוט דאשר נשיא, וצ"ע.

דף "ע"ב

אמר ריב"ז אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו, אם נשיא שלו מביא קרבן, צריך אתה לומר מהו הדיוט, ואם על שגגתו מביא קרבן, צריך אתה לומר מהו זדונו.

כתב הבן יהוידע, מקשים העולם מנא ליה לפרש אשרי על הדור, לימא אשרי הנשיא שהוא נותן לב להביא קרבן על שגגתו. ונ"ל דהכתוב נקיט תרתי על הנשיא, חדא ענין החטא שחטא, וחדא ענין הבאת הקרבן, והחטא נקיט לה בראשונה סמוך לאשר נשיא, ואם נפרש אשרי על הנשיא, משמע דמשבח ליה אתרווייהו, אשרי הנשיא שיחטא, ואשריו שמביא קרבן, וזה לא יתכן, דודאי הלואי שלא היה חוטא ולא היה מביא קרבן, על כן לא דרשינן אשרי על הנשיא כלל, אלא אמרינן אשרי על הדור.

ועוד נ"ל דרבי יוחנן כיון דדריש אשרי על הדור גם הנשיא הוא נכנס בכלל השבח, כי כיון דאמרת אשרי

הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו, כל שכן שיגיע השבח גם להנשיא עצמו שהוא המביא, דהא אין השבח הזה מגיע לאנשי הדור אלא מכח שבח הנשיא, דאם אין שבח לנשיא אין שבח לדור, והא בהא תליא, ובכלל מאתים מנה, אבל אם היה דורש אשרי הנשיא אינו נכנס שבח הדור בכלל הדרשה הזאת:

ומה על שגגתו מביא קרבן צריך אתה לומר מזדונו.

פירש רש"י אם על שגגתו מרגיש כל שכן שהוא מרגיש על זדונו וחוזר בתשובה. והקשה הבן יהוידע, מאי קל וחומר הוא זה, שגגתו שאני, שאם היתה שגגתו באיסור שאינו ערב לו לפי טבעו ומזגו, כמו אכילת נמלים או דם וכיוצא בדברים דלא ניחא ליה בהו, הרי זה מתחרט בודאי כשנודע לו שגגתו ומביא קרבן לכפרה, אבל המזיד אי אפשר להיות אלא בדבר שערב לו ועשהו, וכיון דערב לו והיזיד לעשותו, לא יתחרט ולא יחזור בתשובה עליו. ונ"ל דהכי קאמר, דהמלך כבודו גדול, ואם יביא קרבן צריך לזלזל בכבודו לבא כשאר הדיוטות לפני הכהן וקרבונו בידו לסמוך עליו ומבקש כפרתו מן הכהן, כי תשובה של השוגג תלויה בהבאת קרבן, ואינו יכול לעשות תשובה בינו לבין עצמו, ואם כן יש בה זלזול מלכות, ועם כל זה עשה תשובה והביא קרבן חטאת ולא הקפיד על כבוד מלכות, וכל שכן שיעשה תשובה על המזיד דלא אתרו ביה וליכא מלקות, וגם קרבן ליכא במזיד, ואז התשובה היא לבינו לבין עצמו דאין שום אדם מכיר ויודע בו:

אוי להם לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הרע המגיע לצדיקים בעולם הזה.

כתב הבן יהוידע, קשה למה אוי, אדרבה טוב להם שרואין יסורין בעולם הזה ותהוי להו כפרה. ונ"ל דכאן איירי ברשעים דכתיב בהו [ישעיה א' ה'] על מה תוכו עוד תוסיפו סרה, שמבעטים וכופרים יותר, אי נמי כיון דהם אינם מקבלים אותם לכפרה לא תהני להו, ונמצא זה יצא קרח מכאן ומכאן:

אמר לו אוקימתון מסכתא פלן אעתריתו פורתא.

כתב הבן יהוידע, נ"ל דסמך שתי שאלות אלו יחדיו זו עם זו דתרווייהו חדא נינהו, והוא כי ידוע דהממון מרחיב לבו של אדם ומפקחו בתורה, וכמ"ש על אחד מגדולי הראשונים שהיה מניח לפניו על השלחן כלי גדול מלא זהובים ויושב ועוסק בתורה, באומרו כי הזהובים מרחיבים לב האדם ויתפקח בעסק התורה, מה שאין כן אדם דחוק יהיה שכלו מבובל ואינו מיושב בלימוד התורה, וכאן שאל אותם על מסכתא פלונית ומסכתא פלונית שהם מסכתות חמורות, ואמרו לו דגמרי היטב, מזה ידע דגמירי להו כלהו מסכתות, ולכך רצה לדעת מהיכן בא להם סיוע זה שהצליחו בלימודם כל כך בשנים מועטות, כי סתם חכם יש לו דוחק פרנסה, ועל כן שאלם

אעתרתו פורתא דאפשר העושר גרם להם הרחבת הלב כדאמרן, או שמא הצלחה נסית היה לכם בעסק התורה שלמדתם הרבה גם מתוך דוחק, ואמרו לו, אין, נתעשרנו, ומזה היה עזר וסיוע לעסק התורה שהיה לנו הרחבת הלב. והא דאמר אעתרתו פורתא ולא אעתרתו בסתם, היינו בשביל שלא להטיל עין הרע בדבר העושר כי אם יאמר אעתרתו בסתם הוה משמע נמי עושר רב, או אמר כן לפי לשון בני אדם, כדכתיב [בראשית י"ח ד'] יוקח נא מעט מים:

דזבנין קטינא דארעא.

כתב הבן יהודע, הא דאמרו קטינא, כדפרשנו לעיל שלא להטיל עין הרע, כי אם יאמרו ארעא סתם, אפשר לומר היא קרקע גדולה רחבת ידים. או יובן שהוצרכו לפרש שהיא קרקע קטנה, כי הקרקע היא נגדית לעסק התורה שצריך לאבד זמנו בה לעבדה ולשמרה, ואיך עלה בידם הצלחת לימודם בתורה אם קנו קרקע, לכן אמרו לו קטינא דארעא כי לרוב קוטנה אין צריך לאבד זמן על עבודתה וטיפול שלה. או יובן אמרו לו קטינא דארעא ולא אמרו ארעא קטינא, היינו רצונם לומר שלקחו קרקע בזול מהזולים שבקרקעות, ולכן לא היה צריך לה ממון סך הרבה לקנותה, ולזה אמרו קטינא, ר"ל מקום הדל וחלוש שבקרקע:

והנה דרך הבן יהודע היא על דרך רש"י שפירש ששאל אותם אם יש להם מקור פרנסה ולכן הם מצליחים, ואילולי דבריהם משמע להיפך, דהוא המשך למה שאמרו בשם רבא עצמו, אלא אמר רבא אשריהם לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים של עולם הזה בעולם הזה, אוי להם לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים של עולם הזה בעולם הזה. דהיינו שהצדיקים זוכים גם בעולם הזה לכל טוב כדכתיב אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, ואמרו בגמרא דכ"ש שיש גם עושר וכבוד בימין, ועל זה אמרו דכן היה אצל רבא עצמו שבאו לפניו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ואמר להו: אוקימתון מסכתא פלן ומסכתא פלן, אמרו ליה אין. ואז שאל אם איעתרתו פורתא, דהיינו אם ראייתם ברכה מיוחדת בענייני העולם כשלמדתם וגמרתם אלו המסכתות, והוא לשיטתו, דמי שהוא צדיק ועוסק בתורה יזכה גם בעולם הזה, ואמרו ליה אין, דזבנן קטינא דארעא. קרי עליהו, אשריהם לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים שבעולם הזה בעולם הזה. והוא לשיטתו כנ"ל, ואין צריך לדחוקים דשאל אותם על דבר פרנסתם, כי יתכן שאדם יצליח בלימודו גם כשעוסק מעוני, והלל הזקן יוכיח.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם וכו' אלא משל ללוט ושתי בנותיו, הן שנתכוונו לשם מצוה צדיקים ילכו בהם, הוא שנתכוונו לשם עבירה ופושעים יכשלו בהם.

ואחר כך אמרו א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מנין שאין הקדוש ברוך הוא מקפח אפילו שכר שיחה נאה? מהכא, דאילו בכירה דקרייה מואב, אמר ליה רחמנא למשה: אל תצר את מואב ואל תתגר בה מלחמה, הוא דלא, הא צעורי צערינהו; ואילו צעירה דקרייה בן עמי, א"ל אל תצורם ואל תתגר בהם כלל, אפילו צעורי לא. א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שבשכר לילה אחת שקדמה בכירה לצעירה, זכתה וקדמתה ארבע דורות למלכות.

וכל אלו העניינים ענין אחד להם, מתחילה אמרו שיתכן שצורת המעשה תהיה שוה אצל שני בני אדם, ובאחד היא מצוה ובאחד היא עבירה, ויתכן אפילו במעשה עצמו שהוא עצמו מורכב מכוונה טובה וכוונה לא טובה או לא ראויה, וכן אין לשפוט למראה עיניים, אלא נוכל לדעת את שורש הדבר אם היה טוב או לא מתוצאותיו, שהטוב יוליד טוב והפחיתות תוליד פחיתות, ולכן אמרו, אמר עולא תמר זנתה וזימרי זינה, תמר זנתה יצאו ממנה מלכים ונביאים, זימרי זינה נפלו כמה רבבות מישראל. דודאי לאדם גדול כזמרי היו הרבה טעמים גדולים להתיר ולהצדיק את מעשהו, אך ראה את תוצאותיו ותבין את האמת, ולעומת זאת תמר עשתה מעשה שהפחיתה שבפחיתות לא תעשה כזאת [וכן רות במעשה בעוה בגורן], אך ראה מה יצא מזה, מלכים ונביאים, ותבין את טיב מעשיה. וכן ביעל, מעשה שנראה פחות ושפל, אך מעיד עליה הכתוב ואומר שיש לה מעלה אפילו על האמהות הקדושות. ולעומת זאת לוט ובנותיו שהיו שותפים באותו המעשה, אך לוט שהיה בעל תאוה גם בלא יודעין כוונתו היתה לרע, וממילא התוצאה שהזכרים נאסרו איסור עולם, ובנקבות שהיה להם כוונה טהורה זכו והנקבות מותרות, ולא עוד אלא יצאו מהם שתי פרידות טובות שמהן נבנתה המלכות בעם ישראל.

וכן במעשה עצמו של בנות לוט, מצד עצם המעשה שהיה מעשה מצוה, לכן קדמתה הבכירה לצעירה, אך באותה מעשה היתה גם חוצפה שהתבטאה בשם שנתנה לבנה, ולכן ציערו את בניה. והצעירה שהיתה בה צניעות זכו בניה שלא יציקו להם כלל.

ובעומק הענין יותר, שבכל חלק מחלקי המצוה, הן החיצוני והן הפנימי יש פעולה, ולפעמים אינך יודע מהותו של מעשה, וזה שאמרה הגמרא אמר רב נחמן בר יצחק גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה וכו' אימא כמצוה שלא לשמה. אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה; שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק הרשע, זכה ויצתה ממנו רות וכו'. דהיינו דכל מעשה אלו היה חילוק בין החיצוניות לפנימיות, עבירה לשמה החיצוניות גרועה והפנימיות טובה, מצוה שלא לשמה להיפך, ורק כשאין שום צד טוב

אין שום תוצאה טובה מן המעשה, אך בכל אופן, בין שיהיה האופן החיצוני טוב בין הפנימי, לסוף הוא עושה את פעולתו ומצמיח את פירותיו, ורק כשיצמחו הפירות תוכל לדעת את טיב הזריעה ממנה יצאו, ויש הרבה מה להאריך בזה, ואכמ"ל.

דף י"א ע"ב

בעא מיניה רבי מרבי הייא כגון אני מהו בשעיר אמר ליה הרי צרתך בבבל. איתביה מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאים לעצמם ואלו מביאים לעצמם אמר ליה התם לא כייפי אהרדי, הכא אנן כייפינן להו לדידהו.

וברמב"ם [הלכות שגגות פרק ט"ו הלכה ו'], כהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו שהיא שגגת הוראה עם המעשה או לא שגג אותה, אינו מביא אשם תלוי מפני שהוא בה כצבור שאינן מביאין אשם תלוי על לא הודע של שגגת הוראה, אבל הנשיא אם נסתפק לו אם חטא או לא חטא מביא אשם תלוי כשאר ההדיוטות, מפני שאין שגגתו תלויה בהוראתו, אי זהו נשיא האמור בתורה זה מלך שאין עליו רשות מאדם מישראל ואין למעלה ממנו במלכותו אלא ה' אלהיו, בין שהיה מבית דוד או משאר שבטי ישראל, ואם היו מלכים רבים ואין אחד מהן עובד את חבירו, כל אחד ואחד מהן מביא שעיר עזים על שגגתו, ואי זהו כהן משיח זה כהן גדול שנמשח בשמן המשחה לא המרובה בכגדים.

אמר מר אף יהוא בן נמשי לא נמשח אלא מפני מחלוקתו של יורם. ומשום מחלוקתו של יורם בן אחאב נמעול בשמן כדאמר רב פפא באפרסמא דכיא, ה"נ באפרסמא דכיא.

וזה הרמב"ם [הלכות כלי המקדש פ"א הלכה י"א], ואין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם שנאמר הוא ובניו בקרב ישראל, ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו, כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוניהו, ויואש מפני עתליה, ויהואחז מפני יהויקים אחיו, וזה שמשח אלישע ליהוא לא בשמן המשחה משחו אלא בשמן אפרסמון ודבר זה מסורת ביד החכמים.

והנה הגמרא והרמב"ם לא הזכירו ענין זה של אפרסמא דכיא רק לגבי יהוא, ולא לגבי יואש ולא לגבי יהואחז, ובפשטות הוא מפני הדרשה שבסמוך [י"א ע"ב], מלכי בית דוד מושחין, מלכי ישראל אין מושחין. מנלן, אמר רבא, אמר קרא קום משחתי כי זה וגו', זה טעון משיחה ואין אחר טעון משיחה. וכתב הרמב"ם [הלכות כלי המקדש פרק א' ה"ז] אין מושחין ממנו לדורות אלא כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד בלבד, אפילו כהן בן כהן מושחין אותו, שנאמר והכהן המשיח תחתיו מבניו וגו'. וכתב עוד הרמב"ם [הלכות מלכים פרק א' הלכה י'], אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, ואין

ממנין אותן בירושלים לעולם אלא מלך ישראל מזרע דוד, ואין מושחין אלא זרע דוד. ע"כ. דמשמע שהוא דין מיוחד שאין שמן המשחה אלא למלכי בית דוד, ומשמע שהוא דין במלכי ישראל למשוח אותם בשמן אפרסמון, דמשמע להדיא ברמב"ם שיש דין משיחה בשאר המלכים, ודין זה הוא בשמן אפרסמון, ולכאורה דלא כמו שכתב בספר בניהו בן יהוידע שמה שמשחו היה באפרסמונא דכיא, דהמון העם היו חושבין שזה שמן המשחה, ועל ידי כך תשקוט המחלוקת כי המחלוקת היתה מהמון העם הנוטים אחר יורם. ע"כ, וראיה ממה שאמרו לקמן [י"ב ע"א] רמה קרני באלהי רמה קרני ולא רמה פכי, דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן, שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן. ע"כ. ומה לו לתלות בפך, תלה זאת שלא היתה זו משיחה כלל, אלא משמע שזו היא משיחה לכל דבר, רק הפך והקרן גרמו, ובפרט שפשוט שאול המלך נמשח בשמן המשחה כמו שנביא כאן בסמוך. לכן יתכן שבמלכי בית דוד הותרה המשיחה אף מפני המחלוקת, ולא שאלה הגמרא אלא על יהוא, וכך משמע ברמב"ם כמו שכתבנו. וכן כתב להדיא הרמ"ע מפאנו [מאמר מאה קשיטה סימן צ"ג] דבמקום מחלוקת אף מלך בן מלך מבית דוד ראוי למשיחה, דבלאו ה"נ איננו זר אצל שמן משחת קדש לפיכך נמשח שלמה מפני אדוניהו ויואש מפני עתליה ואין כאן מעילה דגברא חזי. ויש עוד מה להאריך בזה, ואי"ה יבואר עוד בסוגיית שמן המשחה במסכת כריתות.

ובענין שאול המלך, פשוט שנמשח בשמן המשחה, דרק אחרי שנמשח דוד המשיחה היא רק למלכי בית דוד, כדאיתא להדיא בפרקי דרבי אליעזר [פרק י"ז] עמד והתפלל לפני ה' על שאול אינו שאול שנמשח בשמן המשחה אינו שאול שבימיו לא נעשתה ע"ז בישראל אינו שאול שחלקו שמואל הנביא ואתם בארץ והם בחוצה לארץ וכו'. וכחאי לישנא במדרש רבה [במדבר פרשה ח' פסקה ד]. על שאול שלא עשיתם עמו חסד ולא נספד כהלכה א"ל הקב"ה דוד אינו שאול שנמשח בשמן המשחה אינו שאול שבימיו לא נעשה עבודת כוכבים בישראל אינו שאול שחלקו עם שמואל הנביא וכו'.

וכן הוא ברמב"ם [הלכות מלכים פרק א' הלכה ז'], כשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה, שנאמר ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקחו [וזה נאמר על שאול], ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שהמלכות ירושה שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, הניח בן קטן משמרין לו המלוכה עד שיגדיל, כמו שעשה יהוידע ליואש, וכל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה, והבן הגדול קודם לקטן ממנו, ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם, והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה, היה

ממלא ביראה אף על פי שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו, וכל מי שאין בו יראת שמים אף על פי שחכמתו מרובה אין ממנין אותו למינוי מן המינויין שבישראל, כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם, ולא זכה אלא לכשרים שנאמר אם ישמרו בניך בריתי, אף על פי שלא זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם, הקדוש ברוך הוא הבטיחו בכך שנאמר אם יעזבו בניו תורתו ובמשפטי לא ילכון ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וחסדי לא אפיר מעמו. ע"כ. ורק אחרי שזכה דוד במלוכה נתחדשה ההלכה שרק מלכי בית דוד נמשחים בשמן המשחה, ואי"ה יבואר עוד במסכת כריתות.

דף י"ב ע"א

ומי גנזו יאשיהו מלך יהודה גנזו, שראה שכתוב בתורה יולך ה' אותך ואת מלכך וגו', צוה וגנזום, שנאמר ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל.

וכיצד מתבארים הפסוקים הנ"ל, כתב תוספות הרא"ש, דמשמע להו שאמר להם לגנזו, ראשית שהארון כבר היה בבית המקדש, ומה הכונה תנו את ארון הקודש, וגם מה אמר בבית אשר בנה שלמה מלך ישראל היה צריך לומר בבית ה' וממילא ידענא דשלמה בניה למקדש, למה לי למכתב בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל, אלא משמע מהכא דכי בנייה שלמה לבית המקדש הוה ידע דסופו ליחרב וישראל יגלו מעל אדמתם, והכין בית תחת הקרקע שיהא מוכן לגנזו בו הארון כדי שלא תשלוט בו יד אומות העולם, ועליו קאמר יאשיהו בבית אשר בנה שלמה, ולא כולם ידעו את הסוד הזה היכן הוא הארון, אלא חסידי כהונה ולויה דהוו מסרי להו דור אחר דור, והיינו דכתיב ללויים המבינים בעם הקדושים לה' שהיו מבינים ויודעים את מקומו.

כיצד מושחין את המלכים כמין נזר, ואת הכהנים כמין כהן.

וברמב"ם [הלכות כלי המקדש פרק א' הלכה ט'] כיצד מושחין את הכהן, צק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עיניו כמין כי יוונת, שנאמר ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו, ומלכי בית דוד מושחין אותן כמין נזר על ראשו, ולא ימשח במקומות אחרות ולא ירבה בשמן.

וכתב הבן יהוידע, כיצד מושחין את המלכים כמין נזר, נ"ל הטעם דאמרו בגמרא דשבת [דף ק"ד]. נז"ן נז"ן נאמן כפוף נאמן פשוט, פירוש יהיה נאמן כפוף בעולם הזה, אז הוא נאמן פשוט לעולם הבא, ולכן מושחין את המלך

כמין נזר לומר לו אם לא יהיה נאמן כפוף בעולם הזה, אז יחסר מן נזר אות נז"ן כפופה וישאר אותיות זר בלבד שיהיה הוא כאדם זר במלכות, שתעקר המלכות ממנו ולא תמשך לו, וכל שכן לזרעו, כי מלך זר מעבירין אותו:

ת"ר כשמן הטוב וגו' יורד על הזקן זקן אהרן וגו' כמין שני טפי מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו. אמר רב פפא, תנא כשהוא מספר, עולות ויושבות לו בעיקר זקנו.

רש"י בכריתות פירש מספר היינו כשהוא מספר את זקנו, וכן הביא בתוספות הרא"ש בשם הרמ"ה, שכשהוא מספר את זקנו עולות ויושבות בעיקרי זקנו ונדבקין בבשר שאין שם שער. הרמ"ה ז"ל. וכאן פירש רש"י כשהוא מדבר עם אחרים, ולפירוש זה צריך להבין מדוע באמת עלו אז הטיפים למעלה, מה צורך היה בכך.

ועל דבר זה היה משה דואג, אמר שמא חס ושלום מעלתי בשמן המשחה יצתה בת קול ואמרה כשמן הטוב וגו' כטל חרמון, מה טל חרמון אין בו מעילה, אף שמן המשחה שבזקן אהרן אין בו מעילה. ועדיין היה אהרן דואג, אמר שמא משה לא מעל אבל אני מעלתי יצתה בת קול ואמרה לו הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה משה לא מעל, אף אתה לא מעלת.

כתב הבן יהוידע, הקשה הרב עיון יעקב ז"ל מאחר דהשמן לא היה חסר כלום במה שמושחין ממנו, דעדיין הוא י"ב לוגין שלמים, א"כ למה חושש משום מעילה, והלא אמרינן בפ"ה דמעילה דלא מעל עד שיפגום דהיינו חסרון, ע"ש. וכתב הבן יהוידע ליישב, דודאי כיון שלוקח ממנו נעשה בו חסרון בעת שלוקח, אלא שעל ידי נס יהיה חוזר ומתמלא החיסרון תכף ומיד, וכאשר היה בקמח ושמן של הצרפית על ידי ברכת אליהו זכור לטוב, ולזה אמר יהיה זה לי לדורותיכם, דהיינו מספר זה שהוא י"ב לוגין נעשה בו תמיד הויה חדשה שבכל פעם שלוקחין איזה שיעור ממנו מתהווה במקומו שמן חדש למלאת הפחת שנפחת ממנו:

ומה שאמרו יצתה בת קול ואמרה לו כטל חרמון מה טל חרמון אין בו מעילה וכו'. קשה מעיקרא מה שייכות יש למעילה בטל כדי שמדמה דבר זה אליו, ולמה תפס טל יאמר גשם או מי נהרות וכיוצא. ונ"ל דידוע שהטל הוא נוטף ויורד מן האדים שעולים מן הארץ, וכשיעלו למעלה יורד מהם טל, וידוע מה שאמרו בגמרא קרקע בית המקדש נתקדשה עד התהום, ועל כן מאחר דקרקע בית המקדש קודש היא עד התהום איכא טעמא למימר שהטל היורד מן קרקע בית המקדש ימעלו בהם כי קודש הם, אך באמת אין בו חשש מעילה ונהנים העולם מאותו הטל היורד מן אדים שעולים מקרקע הר הבית כולו, והנה מצינו בזהוהר הקדוש ובמדרש שאמרו רז"ל חרמון זה הר סיני מה חרמון זה כל טובו נגנז בתוכו כך הר סיני וכמ"ש בקהלת יעקב ז"ל ע"ש, ולפי זה גם בית

המקדש יקרא חרמון דטובו גנוז בתוכו, ולזה אמר מה טל חרמון הוא הטל היורד מן אדים העולים מהר הבית כולו שנקרא חרמון אין בו מעילה, אף שמן שבזקן אהרן אין בו מעילה, ע"כ.

ורש"י פירש מה היה החשש של משה ואהרן, דמשה חשש שמא ח"ו מעל בשמן המשחה שנגע בו כשהלביש את אהרן, ואהרן חשש שמא נפל עליו מן השמן במקום שאין ראוי למשיחה ומעל. והוא לכאורה תמוה, דמה מעילה יש בנגיעה בלא הנאה, ומדוע יעלה על דעתם כך, דאם כן אין לדבר סוף, בכל דבר בעולם תחשוש. ובפשטות קאי על שתי הטיפים שהיו תלויות שהיו נראות מיותרות, לכן חשש משה שדינו כמזיק ההקדש, וקרא לזה מעילה על שם שיצאו מן הקודש לחינם, וכן אהרן חשש דסוף סוף יש לו הנאה ולכן הוי מעילה, וכן פירש בכאר שבע.

ומכל מקום אכתי צריך ביאור מה ענין טל חרמון לכאן, ועוד הרבה דקדוקים שהמעייין ישים לב אליהם. וכתב המהרש"א, כמין ב' טיפין מרגליות היו תלויות באהרן בזקנו כו'. המאמר הזה אומר דרשני, דמה ענין ב' טיפין מרגליות, ומהיכא מפיק ליה מהאי קרא. ועוד קשה דמשמע דלא ירדו מעולם מזקנו ונשארו שם, וא"כ סיפיה דקרא היאך יתפרש שנאמר שיורד על פי מדותיו. גם קשה לפירוש רש"י דכשהוא מספר כו' כשהיה מדבר עם אחרים עולות כו', וא"כ למה לא נפלו בתנועותיו הגדולות מזה כגון הליכה ישיבה שכיבה. גם קשה מה ענין הדמיון כמו שהטל חרמון אין בו מעילה כך שמן כו', עיי"ש שהאריך בדקדוקים.

וכתב המהרש"א לבאר דאמרינן בזבחים פרק טבול יום, אמר רב משה כהן גדול וחולק בקדשים היה שנאמר וגו' כתנאי ויחר אף ה' במשה וגו' רשב"י אומר אף זה נאמר בו רושם הלא אהרן אחיך הלוי והלא כהן הוא אלא הכי קאמר, אני אמרתי אתה כהן והוא לוי עכשיו הוא כהן ואתה לוי וח"א לא נתכהן משה אלא ז' ימי המלואים בלבד וח"א לא פסקה כהונה אלא מזרעו של משה שנאמר ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי ואומר כו'. והענין, לפי שכבר נתנה הכהונה למשה כי היה שלם במושכלות יותר מכל אדם, שנאמר בו ודבר ה' עמו פנים וגו' וכי קרן עור פניו וגו', ובעבור חרון אף נטלה ממנו ופסקה מזרעו ונתנה הכהונה לאהרן אחיו, כי הוא היה שלם במדות יותר מכל אדם, ונתנה לו ולזרעו לעולם, כמ"ש בריתי היתה אתו החיים והשלום וגו' ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון, והוא מפורש ששנינו בו אוהב שלום ורודף שלום ומקרבן לתורה. ועל זה אמר כשמן הטוב על הראש שיורד על הזקן זקן וגו', מדכתיב זקן כפול, מזה למדנו שירדו ב' טיפין מב' צידי הזקן מימין ומשמאל, ולא ירדו למטה שוב אבל נשארו שם, והוא לרמז על ב' המשוחים בכהונה

שהאחד הוא הכהן גדול והב' הוא משוח מלחמה, וע"כ היו תלויות בו לרמז שבו יהיו תלויות ולא יפסקו ממנו ומזרעו לעולם, ומפרש רב פפא סיומא דהאי קרא שיורד על פי מדותיו תנא כשהוא מספר כו', ר"ל שזכה אהרן שיורד שמן המשחה כדלעיל על זקנו, ר"ל על, בשביל מדותיו שהיו לו בפיו, שהיה מספר ומדבר שלום בין איש לחבירו וע"ז אמר כשהוא מספר עם אחרים דהיינו לעשות שלום ביניהם היו עולות ויושבות לו כו', לרמז דזכות זה הוא זוכה שלא יהיה למשיחו הפסק. ואמר שעל דבר זה שראה באהרן היה משה דואג, לפי שהוא היה ג"כ כהן גדול ולא זכה לב' טיפין שיבטיחו הש"י ב"ה על ב' משיחים שלא יפסקו מזרעו, וע"כ היה דואג שמא מעלתי בשמן המשחה, שיש בו שום מעילה וחטא שלא זכיתי לשמן המשוחים האלו כמו שזכה אחי אהרן. גם היה דואג ע"פ מ"ש שם בשעה שפוסקין לו לאדם גדולה פוסקין לו ולדורות, שנאמר לא יגרע מצדיק עינו וגו' ואם הגים דעתו הקדוש ברוך הוא משפילו, וע"כ אמר שמא מעלתי להתגאות.

ואמר שיצתה בת קול ואמרה כטל חרמון וגו', כי הנה הר חרמון הוא יותר גבוה מהר ציון, והטל יורד ממנו להר ציון, וכשם שאין בחרמון מעילה שהוא מניח לירד הטל ממנו, אבל הוא למעלתו אשר הוא מוריד ומשפיע הטל להר ציון למקום המוכן לברכה אשר שם צוה ה' את הברכה וגו'. ובדמיון הזה שמן המשחה שבזקן אהרן ולא בזקן אין כך חשש מעילה, אבל הוא למעלתך שאתה הוא הראש ואתה משפיע להיות הכהונה מזרע אחיך לו ולזרעו לדורות, ולכך לא כתיב על ראש אהרן כדכתיב על זקן אהרן, כי הראש הנאמר בכתוב הוא משה, שהוא ראשו של אהרן.

ואמר עוד ועדיין היה אהרן דואג כו', כי כשמתו בניו שהיו ב' סגני כהונה דהיינו שיהיה האחד כהן גדול במקומו והב' יהיה משוח מלחמה, היה דואג ותלה מיתתן בו בעון העגל, ומעל בשמן ב' המשוחים האלו שיפסקו ממנו. ואמר שיצתה בת קול וא"ל הנה מה טוב ומה נעים וגו', זכר ב' מעלות, טוב נאמר על בעל מדות טובות שהיו באהרן ונעים נאמר על המושכלות כמ"ש על התורה אמרי נועם שהיה במשה יותר מבכל אדם, וז"ש מה טוב מדות של אהרן, ומה נעים תורתו של משה, אשר על כן זכו לשבת יחד בדור המדבר בכהונה גדולה ומלכות גם יחד, שכמו שמשה לא מעל אבל זכה להשפיע מכבודו לאחרים, שאפשר לא היו בניו ראויים כ"כ ויותר היה כבודו בבני אחיו, כך אהרן לא מעל וחטא שתפסוק ח"ו הכהונה מזרעו הנשאר לו, אבל אלו בניו מתו למעלתם, כמ"ש בקרובי אקדש וכו', עיי"ש עוד.

ורבינו המהר"ל פירש על דרך פנימית, וכתב, פירוש דבר זה, כי אלו שתי טפות מורים על קישור וחיבור הקדושה באהרן כאשר עמד שם שמן המשחה, וזהו

הקישור בעצמו שדבק בו שמן המשחה, כי כל זמן שלא היה עומד אין כאן חיבור ודביקות אל המקבל. ולפיכך היה העמידה בסוף זקנו שהוא סוף הראש ושם היה עומד מתחבר אל סוף זקנו, כי הסוף והתכלית מקבל לא ההתחלה, שאין נחשב ההתחלה מקבל רק התכלית והסוף. וז"ש ג"כ כי כאשר היה מספר זקנו היו עולות ויושבות למעלה, כי אז שם היה הסוף במקום שיושבות, וכל זה כי ר"ל שיש מקבל גמור אל הקדושה. ולכך אמר משה שמא מעלתי, כי אולי הטיפין אינם בכלל משיחה והם יתור ותוספת, ועוד שהם מורים על חבור גמור שיש אל הקדושה לאהרן, ובאולי לא ציוה לו רק על המשיחה בלבד לא שיהיו שני טיפין אלו תלוין בזקנו שמורה על חבור הקדושה לגמרי, וזהו מעילה כיון שנתחבר אליו לגמרי. ויצא בת קול וכו'. ועדיין אמר אהרן, כי משה שלא היה מכוין להרבות אף על גב שריבה הרי לא היה חפץ להוציאו לכך לא מעל, אבל אהרן היה דואג סוף סוף נהנה מאלו שני טיפין במה שמשח בהם זקנו ומעל. ויצא בת קול וכו' כי אין מעילה בזה, שכך ראוי שתהיה אל הקדושה חבור גמור לאהרן ואלו שני טיפין מורים על חיבור גמור כמו שאמרנו.

ומהקרן אורה משמע שהוא דין בשמן המשחה שירד על הזקן, דכתב בתחלה היו יוצקין על ראשו ואח"כ נותנין לו שמן בין ריסי עיניו, משמע דהיו נותנין שני פעמים שמן, פ"א על ראשו ואח"כ נותנין שמן בין ריסי עיניו, כמו למ"ד משיחה תחלה דהיו ב' מתנות שמן. אבל הרמב"ם כתב דמאותו השמן עצמו שיצקו על ראשו מזה היה מושחו בין ריסי עיניו. ע"ש [פ"א מה' כלי המקדש ה"ט]. וגם משמע מדבריו ז"ל דהמשיחה כמין כי לא היתה כמו שפירש"י ז"ל, אלא מהשמן שיצק על הראש היה מושח ממנו ע"ג עיניו כמין כי.

והטעם נראה, כי עיני הכהן הם עיני כל ישראל להאיר להם הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו, כמו שנאמר (דברים ל"ג, י') יורו משפטיך ליעקב גו' וגם עיני הכהן יראו כל נגע. ועליו הדבר מוטל לטהר את ישראל מכל טומאה. ע"כ היה נמשח משמן שעל הראש על גבי העינים, שגם העינים יומשחו בשמן משחת קודש, כי המשיחה בשמן הקודש רומזת לאור הקדושה אשר ישכון על ראש המלך וכהן, בחינת כתר כהונה ומלכות. וע"כ המלך לא היה נמשח אלא כמין נזר על הראש לבד, לרמוז כי הוא הראש כמש"נ (ש"א ט"ו, י"ז) ראש שבטי ישראל אתה, אבל להמשיך האור הגדול הזה למטה לכל ישראל היא פעולת הכהן הגדול, ע"כ היה השמן יורד מן הראש על העינים. ומשם היה יורד אל הזקן כמין שני טיפין מרגליות. ומשם יורד ע"פ מדותיו, כי אור השמן היה מתפשט על כל ישראל, שהם בחינת מלבוש אל מעלת הכהן גדול, כנודע שכל מדריגה עליונה מתלבשת במה שלמטה הימנו. ולגודל קדושת השמן אין כח ביד כולם לקבל אור עצמותו, ע"כ כשהיה מספר היה עולה בעיקרי זקנו, ולא היו מקבלים אלא מריחו הטוב. וזה שאמרו ז"ל שהיה משה רבינו דואג שמא ח"ו מעלתי

בשמן המשחה במה שירד למטה על זקן אהרן, ואולי מעילה היא זו לרוב קדושתו, יצא בת קול כטל חרמון כו', מה טל אין בו מעילה בירידתו כן שמן המשחה אין בו מעילה, כי כן הוא חפצו יתברך להיות אור השמן מאיר לכל. ועדיין היה אהרן דואג שמא אני מעלתי במה שהוריד ע"פ מדותי, יצא בת קול ואמרה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד. כשם שמשח לא מעל כך אתה לא מעלת, כי נחת רוח הוא לפני שע"י שניכם יתגלה טוב ונועם העליון על כל עמי ישראל, וכל הארץ האירה מכבודו יתברך כרצונו הק'.

ת"ר אין מושחים את המלכים אלא על המעין, כדי שתמשך מלכותם.

וכתב הרמב"ם [הלכות כלי המקדש פרק א' הלכה י"א] אין מושחין את המלך אלא על גבי המעין, ואין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם שנאמר הוא ובניו בקרב ישראל, ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו, כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוניהו, ויואש מפני עתליה, ויהואחז מפני יהויקים אחיו, וזה שמשח אלישע ליהוא לא בשמן המשחה משחו אלא בשמן אפרסמון ודבר זה מסורת ביד החכמים. ע"כ. וצ"ע, מה ענין זה של משיחה על דבי המעין להלכות שמן המשחה, ובאמת הביאו הרמב"ם בהלכות מלכים [פרק א' ה"א] כשמושחין מלכי בית דוד אין מושחין אותן אלא על המעין. ע"כ. משמע שהיא הלכה במשיחת מלכי בית דוד דוקא, ולכן כתבו בהלכות שמן המשחה שהוא גם כן הלכה במשיחת מלכי בית דוד.

ויתבאר עם מה שכתב המהרש"א, אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך כו', דכל מלכות בית דוד בני מלכים הם ואין מושחין אותן אלא מפני המחלוקת, ולכך מושחין אותן על המעין שתמשך מלכותן כמעין ולא יפסיקן המחלוקת וכו'.

מאן דבעי למידע אי מסיק שתא כו'. אמר אביי, השתא דאמרת: סימנא מילתא היא, לעולם יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא, כרתי וסילקא ותמרי.

המהרש"א האריך בזה בדקדוקים, והקשה גם דלכאורה בכל זה יש בו משום לא תנחשו וכו', וכבר נדחקו המפרשים בכל זה ואענה חלקי גם אני, מהידוע כי הטוב הוא בא ממנו יתברך ב"ה אבל הרע אינו יורד מן השמים, אבל עונו של אדם הוא מסלק מדת טובו יתברך ב"ה מעצמו, כמ"ש כי עונותיכם הבדילו ביני לביניכם. ולזה הטוב הבא ממנו יתברך ב"ה בהחלט, כמ"ש לא יצאה מדה טובה מפי הקדוש ברוך הוא וחזרה וכו', אבל הרע אינו בא בהחלט, כי אפשר שישתנה, כמ"ש ברבי חנינא שלא היה יכול המכשף להזיקו משום דנפיש זכותיה שנאמר אין עוד מלבדו. ולזה הנותן לעצמו סימן בדבר מה לטובה אין זה נוחש אלא סימן טוב שיבא לו ממנו יתברך ב"ה, אבל הנותן לעצמו סימן בדבר מה בהיפך זה ולרע לו, הרי זה נוחש, שתולה שיבא הדבר

בהחלט, ואינו כן, דברחמי שמיא אפשר שישתנה, ולזה אמר האי מאן דבעי למידע אי מסיק שתא אי לא וכו' לא בעי למימר אי לא מסיק שתא אלא דה"ק אי לא, דהיינו דא"נ לא משיך נהוריה לא ידע אי מסיק שתא אי לא וכאילו לא עשה כלום, דלא יסמוך בניחוש לרעה. וזה שנותן סימן לטובה דשרי שהוא דבר הבא ממנו יתברך בהחלט, אבל לא קאמר אי לא משיך נהוריה לא מסיק שתא, דזה הוה ניחוש דא"נ לא משיך נהוריה אפשר דמסיק שתא, דלרעה לא באה ממנו יתברך ב"ה ואפשר שישתנה בשום זכות. וכן באי מצלח אי לא, היינו דידע דמצלח בהחלט, ואי לא היינו דלא ידע כאילו לא עשה כלום, ולכך בעשיה לא נקט אלא אי שמין ושפיר מצלח, אבל אי לא שמין אפשר דמצלח ואפשר דלא מצלח ולא ידע כלום. וכן יש לפרש באי חזר לביתה אי לא, דהיינו אי לא ידע, ולכך לא נקט אלא אי חזי בבואה וכו' אבל אי לא חזי בבואה דבבואה לא ידע כלום.

והענין מבואר, דבעשרה ימים אלו נגזר על האדם מי יחיה ומי ימות מי יעשר ומי יעני מי ינוח ומי ינוע ומי ישקט וכו', ולזה כי הנר הוא נשמת אדם, ואם יראה דמשיך נהוריה יהיה לו לסימן טוב שיחיה ומסיק שתא, וכן אי שמין תרנגולא יהיה לו לסימן טוב דמצלח בעסקיו ויתעשר, וכן אי חזי בבואה דבבואה וכו', כי האל יתברך ב"ה הוא נותן מלאכיו לשמרו בכל דרכיו כמ"ש כי מלאכיו יצוה לך וגו', והן הן צלו של אדם, ולזה אי חזי בבואה וכו' שהוא לסימן טוב על שמירת מלאכיו בדרך כמ"ש הדר ואתי לביתה בלי שום פגיעה רעה, אבל בהיפך לא קאמר, דגם אם לא ימשוך נהוריה אפשר שיחיה, וגם אם לא שמין אפשר שיצליחו נכסיו, וגם אם לא חזי בבואה וכו' אפשר דהדר ואתי לביתה, דבתשובה ומעשים טובים שבאלו עשרה ימים יתכפר לו עונו להשתנות מזלו הרעה לטובה. ודו"ק:

ועל עצם הענין כתב רבינו המהר"ל, אין מושחין את המלכים. יש בני אדם מתמיהים על זה, ומכ"ש מן האומות ששואלין על זה, כי נראה שהוא כעין ניחוש. ואין זה ניחוש, כי הרבה דברים תלויים במקום, כי הכל כאשר המקבל מוכן, ולפיכך כאשר מוכן המקום שיקבל המקבל אז מקבל הדבר הטוב, וכן אם המקום רע אין מקבל המקבל דבר טוב. ולפיכך אמר שאין מושחים המלכים אלא על המעיין שזה המקום מוכן לקבל המשך, שהרי המים מושכין וכן תמשך מלכותו. וכן מה שאמר מי שבא לידע אי מסיק שתא אי לא מסיק שתא וכו', הסימן שנעשה אל האדם הוא קרוב אל הדבר, כי מי שהוא קרוב אל ההצלחה נראה בו סימן הצלחה, וכן להפך, ומי שהוא קרוב אל החיים נעשה בו סימן של חיים, ולפיכך הנר שהוא דומה אל הנשמה אי משיך נהוריה סימן לו שהוא חי, ואי לא משיך נהוריה הוי סימן אל הרע. וכן מה שאמר מאן דבעי למיעבד וכו', כי התרנגול הוא זריז והוא נקרא גבר, וכל עסק צריך זרוז, ולכך סימנא כמו זה מלתא היא. וכן מה שאמר בביתא דחברא [המהר"ל] גרס ביתא דחברא ולא בביתא דהברא] אי חזי בבואה דבבואה, כלומר כי בביתו אין נקרא שהוא על הדרך, אבל בבית

חבריה נקרא שהוא על הדרך, ואי חזי בבואה דבבואה מורה כי יש שמירה וצל עליו, ואם לאו סר צלו מעליו ולא ילך באותה שעה. ומי שאין נותן מקום ולא יאמין לדבר זה, רק שענין האדם נוהג על פי הטבע, דבר זה סכלות, כי ראוי האדם בפרט שיהיה הנהגתו לא כמו בהמה שאין מזל לבהמה, רק הנהגת הבהמה טבעית והנהגת האדם היא רוחנית כי יש לו מזל. וכיון שיש לו מזל, המזל נראה ע"י סימן, וכך מועיל סימן שעושה למטה שיהיה דבק האדם בטוב למעלה, שאין הנהגת האדם כמו הבהמה שאין לה כח ומזל למעלה.

ולכך אמר השתא דאמרת סימנא מלתא היא היא רגיל למיכל וכו', כי אלו דברים קרא הוא גדול מאוד וסימן הוא שיגדל, ורביא הוא בבנים, כרתי שיכרתי שונאיו אשר הם צורריו, תמרי שנאמר צדיק כתמר יפריח, סלקי שיסלק ממנו הש"י החטאים לכך הם אלו חמשה הם סימן טוב מתחבר אליהם ע"י אכילה, שאין יותר חבור אל דבר כמו האכילה ויהיו אליו לטובה. ואין דבר זה דבר קטן, כי כבר האריך הרמב"ן ז"ל בפרשת לך לך כי גם הנביאים היו עושים סימנים שיהיה הסימן לטוב להם כמו שהאריך הרמב"ן ז"ל שם, לכך יסתם פיהם של דוברי שקר המדברים על צדיקים עתק שחושבים דבר זה כמו ניחוש, ואין הדבר כן רק שהוא סימן טוב בשעה שראוי אל זה וכמו שאמרו ז"ל סימנא מילתא היא.

ואני אומר כי אלו דברים נזכרו בהם זכות אבות, כי כך אמרו ז"ל במדרש (ויק"ר פכ"ט), מלמדך להועיל, אמר הקדוש ברוך הוא, תהיו מזכירין לפני זכות אבות בר"ה שהוא יום הדין ותהיו נצולים מן הדין. ולכך יהיו לפניו אלו דברים שהם סימן טוב, והמעלה שהיה לאבות נזכר בזה, ובזה יהיה ניצול מן הדין. והנה קרא פרי גדול מאוד וזהו סימן לאברהם שנאמר עליו (יהושע י"ד) האדם הגדול בענקים. רביא הוא סימן ליצחק שאליו נאמר (בראשית כ"ז) והרביתי את זרעך, כי מן מדת יצחק הברכה באה לעולם. ולכך דרשו במדרש (פסחי קי"ז ב') ואעשך לגוי גדול שאומרים אלקי אברהם ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק, כי אברהם ברכתו הגדולה, ויצחק ממדתו הברכה לעולם, ולכך אמרו ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק. והנה שתי אלו ברכות הם באיכות ובכמות, ברכת הגדלות היא באיכות וברכת הרבייה היא בכמות. וברתי הוא כנגד מדת יעקב שעליו נאמר (בראשית ל"ב) כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, שזה היה מדת יעקב שהיה גובר על שונאיו ושונאיו לא יוכלו לו מצד ברכתו העליונה. ותמרי הם הצדיקים שנאמר (תהלים צ"ב) צדיק כתמר יפריח וגומר. וסלקי הם בעלי תשובה שסלק חטאים, ומדריגתם גדולה שבמקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, וזכות אלו יהיה מגין עלינו בדין. אבל במרדכי לא גרס רק קרא רביא כרתי, וגרסא זאת נראה נכונה לפי שאלו שלשה הם מורים על סימן טוב והיו גם כן באבות העולם וזכותם יעמוד לנו בדין הם ברכות כוללות הכל כמו שפרשנו. ע"כ.

ולרש"י כל מינים אלו הם סימן לטובה כי הם צומחים

מהרה, והמאירי כתב, כשמושחין את המלך היו מושחין אותו על המעין לסימן טוב שתמשך מלכותו, ולא דרך נחש חלילה אלא לעוררו שיתנהג בדרך מעיין אשר לא יכזבו מימיו ולא יתנהג בדרך שיהיה ענינו כאפיק נחלים העובר לשעתו. וכתב, הרבה דברים הותרו לפעמים שהם דומים לנחש ולא מדרך נחש חלילה אלא דרך סימן לעורר בו לבבו להנהגה טובה והוא שאמרו ליתן על שלחנו בליל ראש השנה קרכס"ת קרא רוביא כרתי סלקא תמרי שהם ענינם מהם שגדלים מהר ומהם שגדלתם עולה הרבה, וכדי שלא ליכשל בהם לעשות דרך נחש תקנו לומר עליהם דברים המעוררים לתשובה והוא שאומרים בקרא יקראו זכיותינו וברוביא ירבו צדקותינו ובכרתי יכרתו שונאינו ר"ל שונאי הנפש והם העונות ובסלקא יסתלקו עונינו ובתמרי יתמו הטאינו וכיצא באלו. ורוביא פרשה גדולי הרבנים תלתן ואנו מפרשים בו קטנית הנקרא פיישו"ל וידוע שכל זה אינו אלא הערה שאין הדבר תלוי באמירה לבד רק בתשובה ומעשים טובים. אבל הדברים שנעשים בדרך נחש חלילה אין פקפוק באיסורם והוא שאמר הנה על קצת בני אדם שכשמתחילין בסחורה מגדלין תרנגול על שם אותה סחורה ואם הוא נעשה יפה בוטחים על הצלחתם ושאר דברים הדומים לאלו שהזכירו הנה אמר על כלם ולא מילתא היא כלומר ואין ראוי לבטוח על אלו ההבלים ועשייתם אסורה על הדרך שביארנו בסנהדרין והבוטח ב"י חסד יסובבנו. ע"כ. דלמאירי מה שהביאה הגמרא לירבי תרנגולא וכו' בא בדרך השחילה שלא לעשותם, ולכן אמר בסוף הכל לאו מילתא היא, ולמאירי קאי אכולהו, דאין ראוי לבטוח על אלו ההבלים כלשונו. אבל כבר הבאנו את המפרשים שפירשו לא כך.

והנה מלשון הגמרא משמע שדברו דוקא על מינים הנ"ל לראותם או לאכלם בראש השנה, וביאר המהר"ל הענין בכך כמו שהבאנו, אמנם להלכה בשולחן ערוך [אורח חיים סימן תקפ"ג סעיף א'] יהא אדם רגיל לאכול בר"ה רוביא דהיינו תלתן, כרתי, סלקא, תמרי, קרא. וכשיאכל רוביא יאמר: יה"ר שירבו זכיותינו; כרתי, יכרתו שונאינו; סלקא, יסתלקו אויבינו; תמרי, יתמו שונאינו; קרא, יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכיותינו. הגה: ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש (טור), ואומרים: תתחדש עלינו שנה מתוקה (אבודרהם), וכן נוהגין. ויש אוכלים רמונים ואומרים: נרבה זכיות כרמון; ונוהגין לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה (מרדכי דיומא). ע"כ. דנקטו אלו הפוסקים דכל דבר שעושה לסימן טוב הוא טוב.

והנה נקטו המפרשים כהגירסא למיכל ולא למחזי, וביאר המהר"ל הסברא בזה, אמנם על פי דרך פנימית יותר נכון הוא למחזי, ומתיישב היטב עם שאר הדברים המבוארים כאן שהם לסימנא שאינם לאכילה, אלא רק מצד המקום וכו', ואפשר שיש בזה נפקא מינה אף למנהגנו לאכול וכו', שיש שמכינים מאכלים מכל הסימנים הנ"ל, ולא ניכר בהם צורת הדבר, ואולי נכון שיהיה שם גם דבר שלם מאותו המין כדי שיוכלו

לראותו לפי הסברא הנ"ל. ויש בנותן טעם להביא את דברי מוהר"ן מברסלב [שיחות הר"ן אות כ"א] שכתב, בראש השנה צריכין להיות חכם שיחשב רק מחשבות טובות שייטיב השם יתברך עמנו וכו'. והוא כנ"ל, שהן הראיה והן המחשבה פועלים פעולות, ובמיוחד בים זה שהוא השורש לכל השנה ולכן הפעולות בו משפיעות על כל השנה, וק"ו בראיה ומחשבה שמשפיעות על הבחינה השרשית ביותר, ותן לחכם ויחכם עוד.

ומה שאמר לעיל אמשיך נהוריה. לרש"י היינו שיבער עד תומו, ולתוספות הרא"ש היינו שיהיה מתמר ועולה כעלה משוך ולא מקטף אקטופי שאינה נוטה לכאן ולכאן כדרך שהשלהבת עושה על ידי הרוח.

כי בעיתו מייעל ומגמרי וכו'.

כתב המהרש"א, כשאתם רוצים ללמוד גמרא מרבכם שהוא פלפול והויות דאביי ורבא גרסו מתניתין מקודם, דעיקר הגמרא הוא ליישב המשניות בכל דבר שיש להסתפק בה, ועל כן גרסו המתניתין מקודם כדי שתהיו בקיאים בה. ואמר חזו לפומיה דכתיב והיו עיניך רואות וגו'. והכי אמרינן נמי בעירובין שאמר רבי ראיתי את רבי מאיר מאחוריו וכו' ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדידנא טפי שנאמר והיו עיניך רואות וגו'. וביאר המהרש"א שענין ראית הפה של הרב הוא כדי שתושלם ההבנה על ידי ראית פניו, וז"ל, והוא שהדבור של אדם משתנה, ומשתמע לפעמים לתרי אפי, אבל מתוך עקימת שפתים וקריצת עינים שבאדם לפעמים יש להבין כוונתו של המדבר, וז"ש והיו עיניך רואות לפניך את מוריד המורה לך כונת המדבר. וכתב דמזה הטעם אמרינן נמי לקמן בסוף פרקין בני ת"ח וכו' בזמן שיש להם דעת לשמוע נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם כדי שיהיו עיניהם רואות מוריהם, אבל כשאין להם דעת אמרינן שם שיושבים לפני אביהם ופניהם כלפי העם מפני כבודם, דאין לחוש בהם שיראו מוריהם.

ועיין בשו"ת רדב"ז [חלק ו' סימן ב' אלפים פ"ח] שכתב, שאלת על ענין רבי שאמר האי דמחדדנא טפי מן חבריה בדיל דחזיתיה לקדליה דרבי מאיר.

תשובה. דע שלא היה בדורו של רבי מאיר מחודד כמוהו, וכן רבי בדורו ורבי היה בן גילו של רבי מאיר ונולד במזלו, ואם היה רואה את פני רבי מאיר ולומד לפניו היה נתוסף בו רוח חכמה וחיידוד, שנאמר אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף, יאמר רוחו ונשמתו של רבו יאסוף אליו, ולכן היו החכמים מזהירים לבניהם להביט אל פני רבם בשעה שעומדים לפניו זה נקרא אצלם גלגול מחיים, וזהו שאמר רבי אם הייתי מסתכל פנים בפנים לרבי מאיר כשהייתי גדול וראוי להבין פלפולו, הוה מחדדנא טפי וטפי, דאילו בזמן שנכנס רבי מאיר לב"ה עדיין רבי היה קטן: